

tak posjeda roda do sredine XIV. stoljeća i druga, nakon toga razdoblja, koja prati zaseban razvitak posjeda sve tri grane roda (Grabarskih, Podvrških i Cerničkih). Osim njihove ubikacije i praćenja autorica je analizirala i vrstu vlasništva nad nekretninama – ono se razlikovalo ovisno o tome jesu li nekretnine bile nasljedne, kupljene ili stečene darovanjem – kao i rođačka prava nad njima i s time povezane podjele odnosno diobe baštinskih posjeda unutar roda, koje su za svoju neposrednu posljednicu imale dezintegraciju roda i međusobno udaljšavanje njihovih članova, što je u konačnici urodilo i identificiranjem pojedinih članova roda s onim dijelom roda kojemu je pripadao, a ne cijelome rodu kao što je to ranije bio slučaj.

Temeljem vijesti sačuvanih u postojećim vrelima u petome poglavlju knjige „Odnos s crkvom” (str. 143-154) analiziraju se veze članova roda s Crkvom i s pojedinim crkvenim redovima, osobito templarima, ivanovcima, benediktincima i franjevcima, o kojima ima i najviše podataka. Posebnu pozornost autorica je pritom posvetila pitanju mogućnosti postojanja zajedničkoga kulturnog središta roda odnosno rodovskoga samostana, status kojega je možda mogao imati i samostan Sv. Mihaela na Rudini, na jugoistočnoj padini Psunja u blizini Požege, čiji prvi spomen potječe iz 1210. godine i za kojega je Nada Klaić smatrala da ga je utemeljio upravo ban Borić. Tome se mišljenju priklanja i Marija Karbić oprezno ostavljajući otvorenom mogućnost - s obzirom na šutnju pisanih vrela i nedostatna arheološka istraživanja - kako je upravo ovaj samostan bio ukopnim mjestom pripadnika roda Borića bana.

Ova knjiga o plemićkome rodu Borića bana ne samo da može „poslužiti kao polazna točka budućih istraživanja srednjovjekovnog plemstva na području Slavonije”,

kako je s nadom izrazila sama autorica u svojoj zaključnoj napomeni i ujedno posljednjemu poglavlju knjige (str. 155-156), nego je njome, bez ikakve dvojbe, ispunila i svoj osnovni naum da bar u određenoj mjeri ispuni prazninu i pridonese spoznajama kada je riječ o plemstvu i plemićkim rodovima na području današnje Slavonije.

Ante Birin

Krešimir Kužić, *Hrvatska obala u putopisima njemačkih hodočasnika 14.-17. st.*,

Split: Književni krug, 2013., 623 stranice

Početkom 2014. godine u splitskoj palači Milesi predstavljena je nova knjiga Krešimira Kužića, *Hrvatska obala u putopisima njemačkih hodočasnika 14.-17. st.*, koja je još koncem prošle godine objavljena u izdanju splitskoga Književnog kruga. Na predstavljanju knjige govorili su dr. sc. Josip Vrandečić i dr. sc. fra Vicko Kapitanović te sâm autor koji je detaljnije predstavio sadržaj knjige. U cjelini ova knjiga predstavlja dojmove 59 njemačkih putnika koji su u kasnome srednjem i ranome novom vijeku hodočastili mahom u Svetu Zemlju te su na tom putu plovili uz istočnojadransku obalu i bilježili svoje dojmove o njezinim gradovima i ljudima.

Knjiga je konceptualno podijeljena u dva veća dijela od kojih prvi predstavlja svojevrstnu uvodnu studiju od gotovo 250 stranica. Taj je uvodni dio podijeljen na devet manjih poglavlja u kojima autor analizira putopise spomenutih hodočasnika i njihova zapažanja o jadranskome priobalju. U *Uvodu* (str. 9.-10.) Kužić ukratko predstavlja podrijetlo hodočasnika i njihove razloge za putovanja, a naposljetku ističe i vrijednost njihovih putopisa za hrvatske zemlje. U drugome po-

glavlju *Hodočasnici i hodočašća* (str. 11.-64.) saznajemo kako je hodočasnički put započinjao u Mlecima gdje su se putnici ukrcavali na brodove mletačkih trgovaca odakle bi plovili dalje na Istok. Autor potom kratko opisuje sve nedaće plovidbe, dolazak u „središte svijeta,“ te povratak kući, a zatim donosi i opširne bilješke o pojedinim autorima putopisa, drugim sudionicima hodočašća te naposljetku i o ranomodernim izdavačima hodočasničkih putopisa. U idućemu poglavlju *Političko, vjersko i kulturno okruženje* (str. 65.-100.) razmatraju se različite društveno-političke okolnosti u kojima su se hodočašća odvijala. To se posebno odnosi na njemačke ratove s okolnim zemljama, zatim na mletačke ratove za prevlast na Sredozemlju te općenito na protuturske ratove kršćana. Poseban odjeljak posvećen je znanju hodočasnika o Hrvatskoj, njezinim geopolitičkim značajkama, ljudima i njihovoj vjeri. Ipak, *Naši gradovi i krajevi* zasebno su obrađeni u idućemu poglavlju (str. 101.-164.). U njemu autor donosi zapažanja putopisaca o brojnim gradovima i otocima istočnog Jadrana, poput Umaga, Poreča, Rovinja, Pule, Osora, Zadra, Biograda, Šibenika, Trogira, Splita, Hvara, Korčule, Dubrovnika, Herceg-Novog, Kotora, Budve, Bara i Ulcinja. Međutim, *Naši ljudi* (str. 165.-186.) najbolje su opisani u idućemu poglavlju. U njemu autor prvenstveno spominje hrvatske hodočasnike i njihove razloge odlaska na putovanje, a potom analizira i njihovu pratnju, pomorce i robove te donosi dojmove hodočasnika o „poturčenjacima,“. Naslov idućega poglavlja jest *Knjiga o moru* (str. 187.-214.) jer u njemu autor opisuje vrste brodova na kojima se putovalo, zatim pomorce, parune i galijote, naoružanje posade i utvrde na kopnu, a naposljetku donosi i brojne podatke o jadranskoj flori i fauni. *Vremenske, klimatske i morske pojave* analiziraju se u idućemu poglavlju (str. 215.-222.), dok u odjeljku

Trajanje putovanja (str. 223.-230.) autor donosi zapažanja hodočasnika o udaljenostima između luka u kojima su pristajali ili uz njih samo prolazili. U *Zaključku* prvoga dijela (str. 231.-232.) Kužić sažima ljudsku pobožnost i nasušnu potrebu srednjovjekovnog čovjeka za hodočašćima te rezimira fenomen hodočašćenja i odnos kršćana prema inovjercima.

U drugome dijelu knjige (str. 257.-558.) autor donosi prijevode 94 putopisa iz razdoblja od 1376. do 1636. g. Kako i sâm kaže, radi se o prijevodu izvornih tekstova s različitih dijalekata njemačkoga jezika koji u to doba još nije bio standardiziran. Osim toga, i ortografske razlike u pojedinim putopisima te pogreške redaktora u tiskanim kompilacijama za prevoditelja su predstavljale poteškoće. Usprkos tomu recenzenti zaključuju kako Kužić zastarjelim njemačkim jezičnim oblicima pristupa vrlo vješto i prevodi ih precizno i razumljivo. Uostalom, u njegovu se vještinu prevođenja može uvjeriti i svaki poznavatelj njemačkoga jezika jer je uz knjigu priložen i CD s izvornim tekstovima putopisa. Uz to još treba napomenuti da je knjiga i bogato opremljena brojnim ilustracijama hodočasničkih središta, istočnojadranskih gradova i otoka, zatim zemljovidima s ucrtanim plovnim putovima i tablicama trajanja plovidbe duž Jadrana. Na samome kraju knjige nalaze se kazalo osobnih imena (str. 559.-586.) te kazalo zemljopisnih pojmova (str. 587.-614.).

Na kraju još samo možemo zaključiti kako se ovdje ne radi samo o iznimnome ostvarenju hrvatske historiografije, nego i o pravom prevoditeljskome remek-djelu koje će se zacijelo pokazati nezaobilaznim u istraživanjima povijesti moreplovstva i hodočašćenja te općenito kulture i civilizacije u srednjemu i ranome novom vijeku.

Tonija Andrić